

Múzeum ľudovej architektúry, Stará Ľubovňa

RURÁLNÍ KULTURNÍ DĚDICTVÍ

Muzea v přírodě

Muzeum v přírodě

Muzeum lidové architektury / Muzeum lidových staveb

Muzeum pod širým nebem

(Park Etnograficzny, Open-Air Museum, s Freilichtmuseum)

- Muzea v přírodě (typ paměťové instituce) vytvářejí návštěvníkům přirozené prostředí pro **prezentaci hmotné i nehmotné tradiční lidové kultury** (zejména rukodělné výroby a také aktivit folklorního hnutí).
- Specifickým typem muzeí v přírodě mohou být také *areály technických památek* nebo v poslední době vznikající četné *archeoskanzeny/ archeoparky*.
- Etablovaná muzea v přírodě jsou významnými **výzkumnými a dokumentačními pracovišti**.
- Česká muzea v přírodě se podílejí na budování mezinárodní platformy těchto paměťových institucí v rámci:
ICOM – International Council of Museums (Mezinárodní rada muzeí)
AEOM – Association of European Open-Air Museums (Asociace evropských muzeí v přírodě)

- Právě **komplexnost prezentovaných jevů** je nesporně hlavním rozdílem a výhodou muzeí v přírodě ve srovnání s tzv. kamennými muzei, jejichž inscenovaný *selský kout* zpravidla nenahradí *světnici* muzea v přírodě.
- Hospodářské stavby i zemědělské pozemky mohou být oživeny zvířaty – tzv. *živá hospodářství*, rozšířené bývá pěstování tradičních plodin.
- Rovněž zobrazení každodenního života a souvisejících rozličných lidských činností je efektním prostředkem edukace i probuzení zážitku u návštěvníka a zároveň určitou formou udržování nehmotného kulturního dědictví ve smyslu dlouhodobého naplňování **Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v ČR**.
- K neopomenutelným úkolům muzeí v přírodě patří také utváření **lokální, regionální i národní identity**. Muzea v přírodě se zároveň vedou jako významná atraktivita cestovního ruchu a přinášejí rovněž určitou formu relaxace.
- Komplexnost zobrazovaných historických prvků a jevů, která je hlavní předností a přínosem prezentace muzeí v přírodě zároveň přináší celou řadu **provozních problémů** i **určitý nesoulad s legislativou**, která s takovou formou paměťových institucí nepočítá.

Pojmosloví, zásady, legislativa (aktuální, diskutované)

Zákon č. 122/2000 Sb. o ochraně sbírek muzejní povahy

§ 2

MUZEUM

je instituce, která získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvary pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvary získávány, z vybraných přírodnin a lidských výtvarů vytváří SBÍRKY, které trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává, umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování poskytováním vybraných veřejně prospěšných služeb, přičemž účelem těchto činností není zpravidla dosažení zisku.

SBÍRKOVÝ PŘEDMĚT

je VĚC movitá nebo nemovitá nebo soubor těchto věcí, a to přírodnina nebo lidský výtvar. ...

§ 15

Pokud jsou součástí sbírek KULTURNÍ PAMÁTKY nebo NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKY zůstává způsob jejich ochrany a nakládání s nimi podle zvláštního právního předpisu tímto zákonem nedotčen.

Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči

§ 2

Za **KULTURNÍ PAMÁTKY** podle tohoto zákona prohlašuje Ministerstvo kultury ČR nemovité a movité **VĚCI**, popřípadě jejich soubory

- a) které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty historické, umělecké, vědecké a technické,
- b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.

➤ **Jenomže EXPOZIČNÍ OBJEKT muzea v přírodě není výlučně ani věcí movitou a ani nemovitou, neboť opustil povahu nemovitosti opuštěním příslušné parcely, rozebráním a uložením jeho movitých součástí, které byly zpravidla doplněny dalšími prvky a po různě dlouhé době (obvykle řady let, pokud zcela nezaknily) sestaveny znovu, aby se staly dočasnou nemovitostí, neboť i v expozičním areálu se stává, že musejí být znovu přeneseny. Tyto okolnosti ale žádný zákon nevyjadřuje. ...**

Zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu

Pojem věc pro expoziční objekt nelze ztotožnit s pojmem **STAVBA** podle stavebního zákona – veškerá stavební díla, která vznikají stavební nebo montážní technologií. ...

Zásady realizace muzeí v přírodě z roku 1981

LANGER, Jiří (red.). *Národopisná muzea v přírodě. Teoretická a metodická východiska k realizaci*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1981.
- nyní připravována nová METODIKA MUZEÍ V PŘÍRODĚ, probíhá aktualizace *Zásad z roku 1981*

EXPOZIČNÍ OBJEKTY PODLE MÍRY ZÁSAHU DO JEJICH HMOTY (návrh znění, 2018)

Originál in situ

Historický objekt či soubor objektů (usedlost), intaktně dochovaný v místě svého původu či vzniku.

Originál transferovaný

Historický objekt či soubor objektů (usedlost) zdokumentovaný (zaměření, deskripce, kresebná a fotografická dokumentace), rozebraný, přenesený a znovu postavený v expozičním areálu muzea. Při výstavbě přeneseného originálu je nutné počítat s ošetřením (konzervační zásah) jeho poškozených částí a s dílčí výměnou značně poškozených konstrukčních a zdobných prvků. V případě zděných konstrukcí se předpokládá jejich přenos v bloku. Ošetření částí originálu zahrnuje také údržbářské zásahy a opravy, které jsou nezbytné pro jeho další zachování a využití jako expozičního objektu. Hlavním aspektem je ochrana dochované formy originálu včetně použitých materiálů, konstrukcí a technologií, odpovídající expozičnímu záměru.

Vědecká kopie

Výstavba nového objektu či souboru objektů (usedlosti), identického z hlediska použitého materiálu, konstrukcí a technologií s dochovaným originálem in situ, který nelze do muzea přenést. Vědecká kopie je vystavěna na základě v terénu provedené a detailně zpracované dokumentace (zaměření, deskripce, kresebná a fotografická dokumentace) existujícího originálu, materiálových rozborů, archivního průzkumu a etnologicko-historické studie.

Vědecká rekonstrukce

Výstavba nového objektu či souboru objektů (usedlosti) podle již neexistujícího originálu in situ.

Částečná vědecká rekonstrukce

Výstavba nového objektu či souboru objektů (usedlosti) podle již neexistujícího originálu, který je možné rekonstruovat jako celek z hlediska použitých materiálů, konstrukcí a technologií na základě dochované stavební dokumentace originálu, dalších archivních pramenů (písemných a obrazových), etnologicko-historické studie a dokumentace v terénu ještě existujících analogických objektů využitelných i pro uskutečnění materiálových rozborů.

Úplná vědecká rekonstrukce

Výstavba nového objektu či souboru objektů (usedlosti) podle již neexistujícího originálu, který je možné rekonstruovat jako celek z hlediska použitých materiálů, konstrukcí a technologií pouze na základě archivních pramenů (písemných a obrazových). Jelikož se nedochovala stavební dokumentace originálu a v terénu již neexistují ani analogické objekty, je třeba vedle etnologicko-historické studie vypracovat novou stavební dokumentaci pro realizaci úplné vědecké rekonstrukce.

Účelová kopie nebo účelová rekonstrukce

Výstavba nového objektu či souboru objektů (usedlosti) při dodržení základních kritérií platných pro vědeckou kopii a rekonstrukci, avšak s možností provedení zvláštních úprav vnitřní dispozice budovy nebo dvora s ohledem na zvláštní účelovost objektu či souboru objektů, podřízenou funkci muzea. Jedná se například o chlévy s živým provozem, funkční dílny, budovy s prostory pro výstavy či deponování předmětů, stavby se stravovacím nebo hygienickým zařízením apod. V těchto případech má u objektu dokumentační hodnotu jen vnější forma a komunikační vazby k dalším expozičním objektům.

Nepravá kopie či rekonstrukce

Pokud výklad **Zákona č. 122/2000 Sb. o ochraně sbírek muzejní povahy** nebude mít právně platnou směrnici, která by specifikovala odlišnosti koncepčního účelu rekonstrukce historického životního prostředí a specifikaci předmětu ochrany hmotného kulturního dědictví muzeí v přírodě pomocí expozičních objektů a jiných prvků (ve smyslu *Zásad z roku 1981*), nebude možné zajistit efektivní budoucnost muzeí v přírodě v České republice.

MUZEUM V PŘÍRODĚ (návrh znění, 2018)

je paměťová instituce nebo její zvláštní část vytvářející komplexní vědeckou interpretaci života a kultury obyvatel vymezené oblasti formou specializované expozice v urbanizovaném prostředí nebo ve volné přírodě obsahující prostorové, časové, společenské a přírodní historické souvislosti, čímž vytváří rekonstrukci historického životního prostředí.

EXPOZIČNÍ OBJEKT (návrh znění, 2018)

Sbírkový objekt umístěný v expozici muzea v přírodě jako její základní prvek. Je prozkoumán vědeckými metodami a vybrán na základě *etnologicko-historické studie* pro expozici v přírodě, je vybavený technickou dokumentací a montážním plánem, rozebraný a v podobě prvků převezený do muzea, nebo provedený formou kopie či rekonstrukce; může se jednat i o originál in situ.

Metodické centrum pro muzea v přírodě

Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

- zaměřuje se na metodicko-muzeologickou pomoc, poradenství, vzdělávání a výzkumnou činnost pro muzea v přírodě, snaží se tak přispívat ke zkvalitnění ochrany, prezentace a interpretace statků kulturního dědictví v prostředí muzeí v přírodě

- činnost obnovena v roce 2013

➤ **metodická činnost**

➤ **konzultační a poradenská činnost**

➤ **věda a výzkum, publikační činnost**

(rekonstrukce vybraných historických technologií, důraz na AGRIKULTURU – rekonstrukce tradičních zemědělských technologií, například orba starými typy oradel, tradiční osevní postupy, sušení obilí a píce, využití listí jako krmiva apod.)

➤ **vývoj softwaru a elektronických nástrojů**

(zveřejnění elektronickou formou bohatých informačních zdrojů VMP apod.)

➤ **organizace akcí**

➤ **ediční činnost** (mj. vydávání sborníku *Museum vivum*)

➤ **poskytování informací**

➤ **vzdělávací činnost**

OHLAS pařížské světové výstavy konané 1867

- prezentovány zde mj. švédský zemědělský dvorec a norská sýpka

Artur Hazelius (1833–1901)

- učitel švédského jazyka a literatury
- od roku 1868 se věnoval sběratelství a terénním výzkumům vesnických staveb

1872 – ve Stockholmu založil národopisné muzeum severských národů: *Nordiska museet*

- od roku 1880 začal se svými spolupracovníky připravovat výstavbu muzea v přírodě

1891 – založeno nejstarší muzeum v přírodě: *Skansen na ostrově Djurgården*

- při otevření muzea bylo návštěvníkům zpřístupněno sedm staveb, dnes se zde nachází okolo 150 expozičních objektů, celý areál zaujímá rozlohu 33 ha; jde o moderní výzkumné a dokumentační pracoviště
- podařilo se mu vytvořit komplexní představu o kultuře země
- *Skansen* se stal metodickým příkladem pro všechna ostatní vznikající muzea v přírodě

jeden z příkladů expozičního objektu ve *Skansenu*

nejen dřevěné domy v městské části z 19. století, *Skansen* na ostrově Djurgården ve Stockholmu

Skansen na ostrově Djurgården ve Stockholmu

ukázka chovu domácích zvířat

zvonice

Polabské národopisné muzeum v Přerově nad Labem

- spravuje Polabské muzeum Poděbrady

- **považováno za nejstarší muzeum v ČR**

Základem muzea se stala **tzv. Staročeská chalupa** z 1. poloviny 18. století (původně obydlí kováře s dílnou a později rychta). Zakoupil ji majitel tehdejšího panství, princ Ludvík Salvátor Habsburg Toskánský (držitel renesančního zámku se sgrafitovou výzdobou), a upravil po vzoru typické *České chalupy* (Jubilejní výstava v Praze, 1891); zřídil **zde národopisné muzeum, které bylo otevřeno návštěvníkům roku 1900.**

Muzeum v přírodě jako celek bylo budováno od roku 1967 na návsi kolem památkově chráněného objektu formou záchranného soustředění lidové architektury (z iniciativy památkáře Ladislava Štěpánka).

Koncepce muzea zaměřená na **ukázky lidové kultury nížinného středního Polabí 18. až 20. století** vznikla teprve roku 1979. V areálu o rozloze 1,8 ha stojí přes 30 přenesených a rekonstruovaných objektů.

tzv. Staročeská chalupa z 1. poloviny 18. století
(původně obydlí kováře s dílnou a později rychta)

**Polabské národopisné muzeum,
Přerov nad Labem**

I. Muzea v přírodě + památkově chráněná území / venkovské sídelní celky

Například:

- **Národopisné muzeum Slánska, Třebíz** – tvořeno původní návesní vesnicí; 1995 – jádro vsi prohlášeno vesnickou památkovou rezervací; spravuje Vlastivědné muzeum Slaný
- **Soubor lidových staveb východní Hané, Rymice u Holešova** – objekty (původní i transferované) umístěné v historickém jádru obce a v místní části Hejnice; spravuje Muzeum Kroměřížska
- **Soubor lidových staveb Vysočina** – od roku 1969 prováděna památková obnova objektů ve všech sedmi osadách obce Vysočina (nejznámější *Veselý Kopec*); spravuje MK ČR

- **Muzeum lidové architektury Českého středohoří, Zubrnice** – expoziční areál tvoří 24 objektů ve vsi Zubrnice a přilehlé pozemky okolních polí a luk s dosud přesně nevymezenou částí krajiny, postupně rekonstruovanou do historické podoby; spravuje MK ČR
- **Soubor staveb lidové architektury v Příkazích u Olomouce** – 1995 Příkazy prohlášeny vesnickou památkovou rezervací; obydlí s mohutnými *žudry*, podélně průjezdné stodoly se zasunutými (špaletovými) vjezdy atd.; spravuje MK ČR

tzv. špaletová stodola

II. Záchranná muzea v přírodě

Například:

- **Muzeum lidových staveb v Kouřimi** – zpočátku probíhaly transfery památkově chráněných staveb ze zátopového území přehrady Želivky, roku 1975 byla záchranná koncepce rozšířena; záměr – vytvoření muzea stavebních technik; uváděné muzeum v přírodě zapsáno v ÚSKP ČR; spravuje Regionální muzeum v Kolíně
- **Muzeum vesnických staveb středního Povltaví, Vysoký Chlumeč** – uchovává památky venkovské architektury od poloviny 17. do počátku 20. století na území Středočeské pahorkatiny a ve středním Povltaví, v oblasti dotčené těžbou kamene; do přírodního areálu v údolí potoka jsou postupně přenášeny obytné, hospodářské, technické a drobné sakrální objekty ohrožené na původním místě zánikem; spravuje Okresní muzeum Příbram

III. Národopisná muzea v přírodě

Například:

- **Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy, Strážnice** – z devíti plánovaných areálů je rozestavěno a provozováno šest; jeden z expozičních objektů – Panský pivovar – je prohlášen za národní kulturní památku; spravuje Ústav lidové kultury ve Strážnici
- **Muzeum lidové architektury jihozápadních Čech, Chanovice** – výstavba začala teprve v 90. letech 20. století s cílem vybudovat expozici lidové architektury Šumavy a Pošumaví na okraji vesnice Chanovice, kde se podařilo získat vhodný pozemek; spravuje Okresní muzeum Klatovy
- **Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm**; spravuje MK ČR
 - areál Dřevěného městečka (1925)
 - areál Valašské dědiny (60. léta 20. století)
 - areál Mlýnské doliny (1982)

Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy, Strážnice

dožínky

hasičská neděle

11. 12. 2018 – NÁRODNÍ MUZEUM V PŘÍRODĚ, p. o.

sídlo: Rožnov pod Radhoštěm

zřizovatel: Ministerstvo kultury České republiky

vzniklo sloučením čtyř muzeí v přírodě:

- Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm – *Valašské muzeum v přírodě*
- Soubor lidových staveb Vysočina – *Muzeum v přírodě Vysočina*
- Muzeum lidové architektury Českého středohoří, Zubrnice – *Muzeum v přírodě Zubrnice*
- Soubor staveb lidové architektury v Příkazích u Olomouce – *Hanácké muzeum v přírodě*

- kromě Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm spravoval uváděná muzea v přírodě Národní památkový ústav